

OSEMDESET LET AKADEMIKA BORISA MERHARJA

V začetku tridesetih let so absolventi Prijateljevega slavističnega seminarja na ljubljanski univerzi pripravili in z letnico 1933 je Slavistični klub izdal zajeten *Levstikov zbornik*, namenjen počastitvi stoletnice pisateljevega rojstva. Uredila sta ga Janez Logar in Anton Ocvirk, razen teh dveh pa je še vrsta mladih raziskovalcev skušala iz različnih zornih kotov osvetliti življenjsko pot, delo in čas Frana Levstika. Med temi je bil tudi Boris Merhar, ki si je izbral témo *Levstik in Stritarjevo svetožalje*. Teza: v razmerju do nikogar svojih sodobnikov se ni Levstik tako dramatično izživljal kakor v svojem odnosu do Stritarja – mladostna prijatelja, sobesednika in soborca sta se vse bolj odtujevala in končno je prišlo do popolnega razdora, ko je začel Levstik »z vso svojo najosebnejšo strastjo pobijati osnovno potezo njegove literarne smeri«, Stritarjevo svetožalje. Avtor se je odločil, da bo osvetlil prav razplet Levstikovih odnosov do Stritarja, kolikor so se »oblikovali kot njegov odziv na Stritarjevo svetožalje«.

S to razpravo je začel Boris Merhar svojo raziskovalno pot, ki se je ni nikoli več odrekel, vse do svoje osemdesetletnice, ki jo je dočkal v letošnji pomladi.

Podatki v personalni mapi pričajo, da se je rodil v Trstu (na prvi majski dan 1907. leta); vendar bi bila zmotna misel, da gre za potomca tržaškega rodu, čeprav je preživel v mestu ob zalivu prvih osem let svoje mladosti. Trst je bil le službena postaja njegovega očeta dr. Ivana Merharja, doma iz ribniške okolice na Dolenjskem, narodopisca in književnega kritika, zvestega in razumnega spremljevalca Cankarjeve umetniške poti. Ko je bilo Borisu osem let, je oče padel na Doberdobski planoti in družina se je preselila v Ljubljano, kjer je bodoči znanstvenik maturiral in se vpisal na slavistični oddelek mlade slovenske univerze. Tam je diplomiral 1932. leta in nastopil leto dni pozneje suplentsko mesto na poljski gimnaziji – tako kakor leta 1900 njegov oče na tržaški. Ko je opravil profesorski izpit, so ga premestili v Novo mesto in tam ga je nekaj let pozneje zajela okupacija. Zvestoba Osvobodilni fronti ga je nekajkrat pripeljala v zapore in od tam v laško, pozneje pa tudi v nemško internacijo, kjer je aprila 1945 dočkal svobodo.

Odtlej je znova služboval v Ljubljani, najprej na učiteljišču, septembra 1947 pa je bil imenovan za profesorja na novi Višji pedagoški šoli (od 1964 Pedagoški akademiji). Tam je delal vse do upokojitve (1975), od leta 1960 pa je bil hkrati višji predavatelj za zgodovino slovenskega slovstva do moderne na ljubljanski Filozofski fakulteti.

Med temeljnimi deli Borisa Merharja bi bilo treba najprej omeniti obsežno sintetično poglavje *Ljudska pesem*, ki je izšlo v prvi knjigi Zgodovine slovenskega slovstva (Slovenska matica, 1956). Avtor razprave je že v uvodu spodbil romantično teorijo in dokazal, da je ljudska poezija v osnovi individualnega izvora, razložil je poglobitno razliko med »ljudsko« in »umetno« poezijo, pregledal in ocenil je delo prvih zapisovalcev in zbiralcev od začetka devetnajstega stoletja do naših dni in v dveh ločenih poglavjih orisal slovenske pripovedne in lirske pesmi. Pri tem se je posebej pomudil ob vprašanih verza, jezika in pesniškega izraza, razčlenil je vrste pripovednih pesmi, zlasti v poglavju o liriki, kjer sledi razvoju od obrednih in otroških pesmi, ljubezenskih, vojaških in pivskih vse do partizanskih iz polpreteklega obdobja. S to študijo je postavil Merhar pregleden in zanesljiv temelj tako Matičini zgodovini kakor poznejšim podrobnejšim raziskavam ljudskega pesništva.

Merharjevo zanimanje sega na različna področja. Že v predvojnih letih je s kritičnim persom spremljal mnoge nove publikacije, zlasti slavistične, pisal je o zgodovini sloven-

skega šolstva in pripravil zgled temeljitega in preglednega prispevka za Slovenski biografski leksikon s široko zasnovano biografijo *Matije Majarja Ziljskega*. Pozneje je objavil vrsto teoretičnih prispevkov s področja poetike in verzologije (*K zgodovini svobodnega verza v slovenščini; Še kaj o slovenski rimi*). Pri tem so ga vabile nove osvetlitve Valentina Vodnika, še bolj pa Prešerna, s katerim je objavil vrsto drobnih in tudi obsežnejših študij. Med temi je treba posebej omeniti *Prešernovo Neiztrohnjeno srce v sklopu njegovih balad in Poeziji* in pa *Besedna igra in Prešeren*. Nič manj pomembna pa ni njegova polemična *ocena Calvijevega Prešerna*. Že Marja Boršnikova je opozorila, da je to več kot temeljita kritika italijanskega prešernoslovca; predvsem gre za obračun z »vplivologijo«, ki z njo Calvi v svoji nacionalistični nestrpnosti očita Prešernu neoriginalnost. Take poglede Merhar argumentirano zavrača, hkrati pa »pušča Prešernu vso romansko vplivno povezavo«. Ta ocena sodi med ne preštevilne, vendar odločne in vselej strpne polemične zapise, ki jih je objavljala Merhar tudi že na samem začetku (za primer: *Misli in pomisleki* v »Ljubljanskem zvonu« 1939. leta).

Obsežno in dragoceno je tudi Merharjevo uredniško delo, tako pri periodičnih publikacijah kakor pri knjižnih izdajah. Več let je urejal ljudskoprosvetno revijo *Obzornik* in pozneje tudi *Jezik in slovstvo*, bil je sourednik *Slavistične revije*, uredil pa je tudi več kakor dvajset skrbnih izborov ali komentiranih izdaj, ki so namenjene predvsem šolski rabi in pripravljene s strokovno zanesljivostjo. V teh zvezkih, ki so izhajali zlasti v zbirki *Klasje* in pozneje v *Kondorju*, je izdal *Slovenske ljudske pesmi*, izbor *Mlada Breda* in predvsem vrsto pripovednih in esejističnih besedil Ivana Cankarja od romana *Na klanecu* in *Hiše Marije Pomočnice do Bele krizanteme*, vse s tenkočutnimi spremnimi besedami ali z navedbami pojasnili.

Prav *Cankarjevo* delo je našega raziskovalca ob ljudski pesmi najbolj vabilo in najbolj vztrajno zaposlovalo. Zato je bilo razumljivo, da ga je povabila Cankarjeva založba, ko se je odločila v prvem povojnem deceniju za novo izdajo njegovih *Izbranih del*. Izšla so v desetih knjigah v letih 1951–1959. Izbira besedil je skrbna in pretehtana, čeprav se je moral urednik ob posameznih primerih (Nina) prilagajati duhu tistega časa in zahtevam založnice. Poseben pomen pa imajo urednikove opombe (s sodelovanjem profesorja Dobrovoljca), ki daleč preraščajo okvir tega pojma in se ne omejujejo le na pojasnjevanje besedila, temveč segajo v zunanjo in notranjo genezo Cankarjevega dela in ugotavljajo motivne, oblikovne in miselne vezi, ki se v Cankarjevih delih prepletajo in vežejo ali pa opozarjajo, kot smo že večkrat zapisali, na navidezne enakosti, ki pa so hkrati različice. Merharjeva izdaja Cankarja je znanstvena in poljudna hkrati; še poseben pomen je imela v letih, ko so te nove knjige prihajale na knjižni trg, saj so tedaj prvi *Zbrani spisi* že pošli, nove izdaje *Zbranega dela* pa še ni bilo. Svojo vrednost pa je ohranila tudi v naš čas in uredniki nove (Ocvirkove) izdaje smo se ob delu pogosto zatekali tudi k Merharjevim izsledkom in jih spoštljivo uporabljali.

Znanstveni opus Borisa Merharja ni preobsežen, zato pa ima mnoge druge, še veliko dragocenejše odlike: spremlja ga zanesljivo poznavanje gradiva in prav tako skrbna analiza tega gradiva, jasnost, preglednost in dar za esejistični način obravnave, čeprav se s pravo esejistiko nikoli ni ukvarjal. Ob njegovem delu je bila večkrat omenjena »pozitivistična« šola Ivana Prijatelja in Franceta Kidriča, pri katerih se je učil. Ne glede na to, da je taka oznaka preenostranska že za učitelja, zlasti za znanstvenika in esejista Prijatelja, bi utegnili delati z njo krivico tudi Merharju samemu. Vselej se je zavedal, da je potrebna za »nadstavbo« najprej osnova, temelječa na gradivu, nikoli pa ni obstajal zgolj pri taki metodološki orientaciji. Ob podobnem jubileju je bilo prav na tem mestu poudarjeno, da se taka usmeritev našega znanstvenika družijo z izrazitejšim estetskim čutom in ostrim kritičnim ločevanjem bistvenega od nebistvenega in s sociološkim preučevanjem književnosti, zato je bil vselej daleč od tiste oznake pozitivizma, ki ima »pejorativen prizvok« (J. Koruza).

Za svoje delo je prejel profesor Merhar več priznanj, med njimi tudi red dela z zlatim ven-
cem in nagrado Kidričevega sklada; Slavistično društvo ga je izvolilo za svojega častnega
člana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti pa 1976. leta za dopisnega in pozneje
za rednega člana v razredu za filološke in literarne vede. Anton Slodnjak, ki je napisal
in skupaj z Josipom Vidmarjem podpisal utemeljitev, je ob tej priložnosti pravično določil
Merharjevo mesto in pomen v slovenski literarni vedi: je samosvoj učenec svojih aka-
demskih učiteljev Prijatelja in Kidriča, vendar je »njuno metodo previdno, toda odločno
obogatil z lastnimi literarnoteoretičnimi dognanji in sociološkimi pogledi«.

Dušan Moravec
Ljubljana

JUBILEJ AKADEMIKA FRANCETA BERNIKA

»Števila so soda in lihe skrivnosti«, se glasita pomenljiva stiha, ki svarita pred slepilom,
da bi bilo mogoče s podatkovno preglednostjo prikazati kako življenje. Pa vendar ostaja
ta nezanesljivi in nepopolni način edini, s katerim lahko vsaj opozorimo na pomembno
življenjsko obletnico, ki jo obhaja slovenski literarni zgodovinar France Bernik. Rojen je
bil 13. maja 1927 v Ljubljani; otroška leta je preživel tam, kjer je mesto prehajalo v ne-
pozidano, še vso zeleno pokrajino med Polhograjskim hribovjem in Šmarno goro. Pri tem
ne gre prezreti dejstva, da sta prav tod med drugo svetovno vojno okupatorja začrtala
mejo, ki je krvavo zasekala v slovensko ozemlje in onemogočila naraven stik s središčem
narodove prestolnice. V takšnih razmerah otroštvo ni bilo lahko, kaj šele šolanje v tujem
jeziku, ki je nasilno nadomestil materinščino. Kljub krvavi vihri, ki ni izbirala žrtev, in
novemu kolektivizmu, ki je bolj poudarjal nujnost materialne obnove razdejane domo-
vine, kot zbrano učenje, je France Bernik leta 1946 maturiral in se vpisal na slavistiko
ljubljske Univerze, kjer so še vedno predavala znamenita imena prve predavateljske
generacije, polagoma pa se je krepila naslednja, ki se ji je pridružil tudi profesor Anton
Slodnjak. Tako je leta 1951 postal mladi diplomiranec njegov asistent in to ostal do leta
1957. Tedaj so se zgrnili črni oblaki nad oba. Sita, ki jim strokovni vidiki niso bili mar,
so zaškrebli: profesor in asistent sta morala zapustiti fakulteto; tako se je povečalo šte-
vilo tistih, ki jim je bila po vojni iz nestrokovnih razlogov odvzeta pravica do univerzi-
tetnega dela. Po teh mračnjaških in – danes lahko mirno rečemo – nepravičnih dogodkih,
ki bi marsikoga popolnoma strli, se je France Bernik še bolj intenzivno obrnil k stroki in
pospešeno nadaljeval raziskovanje poezije Simona Jenka, ki ga je strnil v disertacijo in
leta 1960 doktoriral. Naslednje leto je postal urednik knjižnih izdaj pri Slovenski matici,
kjer je bil od leta 1964 do 1972 njen tajnik. Tedaj je pripomogel, da je začela ta založba
uvrščati v svoje programe tudi znanstvena dela, ki so se pogumno ukvarjala s sodobno
problematiko, kar je še povečalo njen ugled; omeniti je treba vsaj kolektivno obravnavo
slovenske literature med 1945 in 1965. Leta 1972 je bil France Bernik izvoljen za znan-
stvenega sodelavca v Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede, leta 1977 pa za
znanstvenega svetnika v istem inštitutu, le da danes sestavlja Znanstvenoraziskovalni
center SAZU. Medtem se je na Filozofski fakulteti habilitiral in dosegel naziv izrednega
profesorja za zgodovino slovenske književnosti, skupščina SAZU pa ga je leta 1983 iz-
volila za svojega dopisnega člana. Za svoje raziskovalno delo je prejel leta 1975 nagrado
Sklada Borisa Kidriča.

Njegova strokovna bibliografija je obsežna, zato lahko navedemo samo njegova najpo-
membnejša dela s poglobitvinih raziskovalnih področij. Prvo pripada literarni ustvarjal-
nosti Simona Jenka. Odločitev za novo osvetlitev Jenkove poezije je bila v tistem sozvoč-